

הלכות יום הכיפורים בשבת

התשע"ב

הרב ברוך אפרתי

לקראת יום הכיפורים

- מצוות עשה מן התורה לשוב אל השם, על ידי וידוי מעשינו הרעים וחרטה עליהם, וכן קבלה על עצמינו לעתיד שלא לשוב על החטא. (דברים ל, רמב"ם הל' תשובה)
- במצוות שבין אדם למקום, יש להתוודות בפני ד', ולא לפרט את החטא לאחרים. (יומא פו:). במצוות שבין אדם לחבירו, יש להתוודות ולבקש סליחה מהחבר, וגם להתוודות בפני השם.
- אם פגע בחבר אך חבירו אינו יודע, כגון שדיבר עליו לשון הרע, באם הוא מעריך שהחבר לא יפגע יותר מידיעת החטא, עליו לבקש סליחה ממנו. אך אם הוא מעריך שהחבר יעס ויעלב מידיעת הפגיעה נגדו, עליו להמנע מבקשת סליחה. (שו"ת נוב"י תנינא)
- ראוי להחמיר בענייני כשרות האוכל בעשרת ימי תשובה, כגון להמנע מאכילת לחם של נכרי וחלב נכרי, גם מי שנוהג להקל בזה בימים רגילים (ראב"י בשם ירושלמי שבת פ"ג)

ערב יום כיפור

- 'כפרות' - כמה גדולים ביטלו מנהג הכפרות, שכן יש בו מוטיבים אליליים (רמב"ן ורשב"א בשו"ת ח"א שצה, וכן פסק בשו"ע תרה). אמנם, אנו נוהגים לעשות כפרות, על תרנגול או על כסף. (רש"י נהג לעשות על ירק, אך אין לשנות. רמ"א ומג"א תרה)
- טבילה במקווה. (רא"ש יומא פ"ח כד בשם רס"ג). איננו מברכים על הטבילה (רא"ש שם, שלא כרס"ג)
- מצוות עשה מן התורה לאכול כמה שיותר ביום זה, במיוחד במאכלים מענגים (יומא פא:; רא"ש שם, ש"וע תרד ומשניב סק"א, ולא כרמב"ם). יש שהסבירו שהתורה מבקשת להקל לנו את הצום ע"י האוכל (בי"ח תר"ד), ויש שהסבירו שהתורה באה להקשות עלינו מעט גם ביום זה (ערוה"ש תר"ד).
- מתפללים מנחה מוקדם לפני סעודה מפסקת ובמנחה אומרים וידוי בתפילת הלחש אך לא בחזרת הש"ץ. לא אומרים אבינו מלכנו.
- מדליקים נרות חג בברכה (של שבת ויוה"כ), וכן שהחיינו, ככתוב במחזור. בנוסף יש להדליק נר נשמה, שכן הבדלה נעשה על נר שדלק כל היום.

- האב (ויש נוהגים שגם האם) מברך את הבנים והבנות, ככתוב במחזור. הילדים מנשקים ידי ההורים לאחר הברכה (כתבי האר"י).
- מתעטפים בטלית לפני השקיעה בברכה, מנהג קדום ללכת עם 'קיטל' כדי להדמות למלאכים וכדי להזכיר לנו את יום המיתה לעוררנו בתשובה.
- אומרים 'תפילה זכה' לפני כל נדרי.
- יש לזכור ששבת היום, ולא לשכוח להוסיף את ההוספות המיוחדות לשבת בתפילות.

מהלכות הצום

- הצום מתחיל מן הערב (ויקרא כג).
- ביום כיפור יש להמנע מחמשה דברים - אכילה ושתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, יחסי אישות. (גמ' יומא, רמב"ם פ"א ה"ד. לדעת הרא"ש כולם מדרבנן חוץ מאכילה ושתייה, ולדעת רמב"ם הכל מדאורייתא).
- אסור לעשות מלאכה ביום כיפור. (ויקרא כג)
- יולדת, מעוברת, וחולה שקשה לו לעמוד - מותרים לרחוץ כדרכם, לא לשם תענוג אלא לבריאות ונקיון. (רמב"ם פ"ג ה"ב, ערוה"ש תריג ס"ט)
- למתקשים לצום, מותר ללעוס מסטיק ללא טעם ביום כיפור. (יחו"ד)
- יש להמנע מרחיצה לשם תענוג (שו"ע תריג). אך רחיצת נקיון מותרת (ראשונים ומג"א שם סק"א).
- רחיצת נקיון ותענוג יחד (כגון מים חמים על פנים מלוכלכות) אסורה (ממשעות הרמ"א שם ס"ד).
- ראוי להמנע מלשים דאודורנט ביום כיפור. ומי שזה מאד יפריע לו או לאחרים, יכולה לשים ספריי אך לא משחה.
- יש מחמירים שלא ללכת עם קרוקס וסנדלי שורש נוחים (ע"פ שער"ת תקנד סק"א, ומשני"ב שם סק"ה) אך מן הדין מותר, וכן נהגו. (ערוך השולחן שם ס"ה).
- יש להמנע מנגיעה בין בני הזוג בלילה, אך ביום אפשר להקל. (ט"ז תרטו סק"א, ערוה"ש תרטו ס"א, ושלא כמג"א ומשני"ב שהחמירו)
- מותר לרחוץ ילדים ביום כיפור אם יש צורך, במים פושרים, אך לא חמים. (בי"ח ומג"א תרטו סק"א, ומשני"ב שם)

- ילדים עד גיל מצוות פטורים מן הצום, אך יש לחנכם לצום מעט. (ב"ח ומג"א ססק"ב)

הפטורים מן התענית

- אשה בהריון רגיל, חייבת לצום.
- אשה בהריון בכל שלב שהוא, החשה כאבי ראש חזקים, מותרת לשתות מים מיד בשיעורין, ואם לא די לה בזה, מותר לה לשתות הרבה. (בשם הגר"י פישר)
- אשה בהריון עם צירים או ירידת מים, או שאינה חשה תזוזות ברחם יותר מחצי שעה, תשתה ללא שיעורין גם ללא כאבי ראש.
- אשה שילדה בקרבה של שלושה ימים ליו"כ, אסורה לצום. (שו"ע תריז ס"ד)
- אשה שילדה בקרבה של שבעה ימים ליו"כ, אם היא או רופא רוצים שתאכל, אוכלת בשיעורין, ואם לא מספיק, אוכלת כדרכה. (שבת קכט. ושו"ע תריז ס"ד)
- מניקה שחוששת שיגמר החלב אם תצום, מותרת לשתות לשיעורין (תורת היולדת בשם חזו"א), אלא אם התינוק מוכן לשתות תחליף חלב (שו"ת אז נדברו ח"ט ט)
- חולה בסכנה שותה ואוכל מיד, וגם ספק חולה כזה לא יטרח לחפש רב אלא יאכל מיד. (ויקרא יח, יומא פב, שו"ע תריח ס"ח)
- חולה ללא סכנה שבצום חש שאם לא יאכל יסתכן, אוכל לשיעורין. (שו"ע תריח ס"א)
- מי ששותה ואוכל לשיעורין, יאכל נפח פחות מגודלה של קופסת גפרורים כל 7 דקות (ערוה"ש תריח ס"ד), וישתה שליש כוס חד פעמית, כל 7 דקות (שו"ע תריח ס"ז). עדיף לאכול ולשתות דברים מזינים.
- חולה שאין בו סכנה יכול לקחת כדורים ללא מים. (אג"מ או"ח ח"ג צ"א)
- חולה שאין בו סכנה חייב לצום כרגיל. זה כולל כאבי ראש רגילים, חולשה כללית וכדומה. בכל ספק, לשאול את אחד הרופאים בקהילה.
- האוכל ביו"כ, לא עושה קידוש (למרות שזו גם שבת), אך יוסיף יעלה ויבוא ורצה והחליצנו בברכת המזון (שו"ע תריח ס"ט), והוא יכול לעלות לתורה חוץ ממפטיר וממנחה (שו"ת רעק"א סכ"ד).

יום הכיפורים

- בבוקר נוטלים ידיים עד קשרי האצבעות. (תויס יומא עז:)
- הכהנים נוטלים כרגיל בתפילת שחרית. אם שמרו על נקייון, לענ"ד לא נוטלים שוב במוסף (ע"פ ערוה"ש תריג ס"ד בשם רמב"ם). אך בנעילה נוטלים שוב בשל ההפסקה.
- אנו מובטחים מדי שיום הכיפורים עצמו מכפר על השבים בתשובה, ועל כן כדאי לרכז כוחות ומאמץ בתשובת היום, גם אם זה קשה.
- הרואה שהצום קשה לו ואינו יכול להתפלל, ישכב במטה ולא ישבור את הצום, גם אם יפסיד תפילה במניין או תפילה בכלל.
- אשה הרואה שקשה לה הצום מאד, בעלה פטור מן התפילה במניין ועליו לסייע לה, שתשכב, תצום ולא תתאמץ. וכן הפוך כמובן.

צאת הצום

- במעריב של מוצאי הצום אומרים 'אתה חוננתנו'.
- מבדילים על נר שדלק כל החג (יומא ושו"ע תרכד ס"ד) וכל ההבדלה כרגיל בכל מוצי"ש.
- מקדשים את הלבנה אע"פ שטרם אכלנו, שכן אנו שמחים בכפרתנו. (אחרונים)
- לאחר צאת החג, נוהגים לעשות מעשה לבניית סוכה, אפילו סמלי (ערוה"ש, גר"א), ואוכלים בשמחה (רמ"א תרכד ס"ה)
- תפילת שחרית למחרת מתחילה חמש דקות קודם הזמן הרגיל. (משנ"ב תרכד ס"ד)

כהיום הזה תביאנו ששים ושמחים בבנין שלם'